



Kas ir tautas un mājokļu skaitīšana?

Publicēts: 22.01.2021.



Tautas skaitīšanas mērķis ir nodrošināt visaptverošu un ticamu informāciju par iedzīvotāju skaitu, sastāvu, nodarbošanos, migrāciju, kā arī par iedzīvotāju mājokļiem gan valstī kopumā, gan par katru administratīvo teritoriju.

Kas veic tautas skaitīšanu? ▼

Latvijā tautas skaitīšanu veic Centrālā statistikas pārvalde.

Kāpēc veic tautas skaitīšanu? ▼

Tautas skaitīšana ir viens no svarīgākajiem informācijas avotiem, kas ir pamats valsts oficiālajai statistikai. Tautas skaitīšanas galvenais mērķis ir iegūt aktuālu informāciju par visiem iedzīvotājiem, kas tiek plaši izmantota valsts un privātajā sektorā, piemēram:

- dati par pastāvīgo iedzīvotāju skaitu un sastāvu palīdz pieņemt lēmumus demogrāfijas, izglītības, veselības, sociālās aizsardzības un nodarbinātības jomā;
- nodrošina datus iedzīvotāju un mājokļu prognožu veikšanai, kas nepieciešamas pakalpojumu plānošanai un lēmumu pieņemšanai;
- ļauj veikt pētnieciskus darbus, kuru rezultātā iegūtie secinājumi raksturo iedzīvotājus.

Tautas skaitīšanas kritiskais moments ▼

Tas ir pieņemts konkrēts brīdis, uz kuru attiecas skaitīšanā iegūtie dati. Latvijā 2021. gada tautas skaitīšanas dati atbilst situācijai 1. janvārī.

- individuāla uzskaitē

informāciju par katru personu un katru mājokli datubāzē reģistrē atsevišķi, līdz ar to rādītājus var šķērsklasificēt ar citiem rādītājiem, ievērojot konfidencialitāti.

- vienlaicīgums

tautas skaitīšanā iegūtā informācija par personām un mājokļiem atbilst noteiktam atskaites periodam vai konkrētam laika brīdim (kritiskais moments).

- vispusīgums

tautas skaitīšanā iegūst datus par konkrētā valsts teritorijā dzīvojošo personu, ģimeņu, mājsaimniecību un mājokļu kopējo skaitu.

- dati pieejami par mazām teritorijām

tautas skaitīšanā iegūst ģeoreferencētus (attiecas uz noteiktu vietu) datus par iedzīvotāju un mājokļu skaitu, to rādītājiem, kā arī mazām iedzīvotāju apakšgrupām, ievērojot konfidencialitāti.

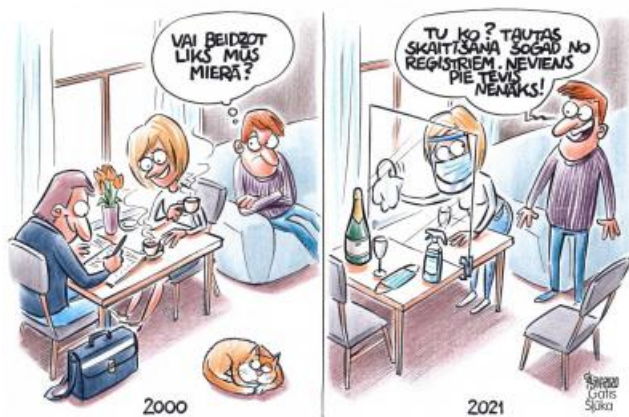
- definēts periodiskums

tautas skaitīšanu veic regulāri, lai būtu pieejama laikā salīdzināma informācija. Skaitīšanas datus ieteicams sagatavot vismaz ik pēc desmit gadiem.

Līdz šim tautas un mājokļu skaitīšanas informāciju apkopoja tautas skaitītāji, kuri apmeklēja katru mājāsaimniecību, sistemātiski reģistrējot informāciju par tur dzīvojošajām personām un viņu mājokli. Šādās skaitīšanās tika iesaistīts liels darbinieku skaits, kas palielināja izmaksas, kā arī bija laikietilpīgs process.

2021. gadā Latvijā tautas skaitīšana tiek veikta ar jaunu [metodi](#), balstoties uz administratīvajiem datiem un atsakoties no klasiskās iedzīvotāju aptaujas viņu dzīvesvietā. Šo datu savākšanas metodi 2011. gadā izmantoja Skandināvijas valstīs, Somijā, Nīderlandē, Austrijā un Slovēnijā, un 2021. gadā šai valstu grupai pievienojas Baltijas valstis, Spānija un Turcija. Administratīvo datu izmantošana ļauj daudz ātrāk iegūt, apstrādāt un publicēt datus.

Eiropas Komisija gatavo jaunu regulas projektu, kas paredz, ka pēc 2021. gada daļa no tautas skaitīšanas programmā iekļautajiem rādītājiem būs jāgatavo katru gadu nevis reizi desmit gados. Tas nozīmē, ka jau iesāktais darbs, gatavojot 2021. gada tautas skaitīšanu, arī turpmāk nodrošinās datu lietotājiem iespēju ik gadu iegūt aktuālu un detalizētu informāciju par valsts iedzīvotājiem (piemēram, iedzīvotāju izglītības līmenis, ekonomiskā aktivitāte u.c.).



Vārds "skaitīšana" cēlies no latīņu vārda "censere", kas nozīmē "aprēķins". Pirmā zināmā tautas skaitīšana notika Babilonijā 3800. gadā pirms mūsu ēras. Tika uzskaitīts cilvēku un mājlopu skaits, kā arī sviesta, medus, piena, vilnas un dārzenų daudzums¹. Vairāki ar tautas skaitīšanu saistīti stāsti minēti arī Bibelē, aprakstot kā Marija un Jāzeps devās uz Bētlemi, lai piedalītos romiešu skaitīšanā.

Tautas skaitīšana šī termina mūsdienu izpratnē tika sākta tikai 18. gadsimtā, piemēram, Zviedrijā – 1747. gadā un kopš 1775. gada ik pēc pieciem gadiem līdz mūsdienām; ASV, Anglijā, Francijā – 1801. gadā un turpmāk ik pēc 10 gadiem².

1958. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas Statistikas komisija, reaģējot uz vajadzību pēc starptautiskiem standartiem, izdeva pirmo principu un ieteikumu kopumu iedzīvotāju un mājokļu skaitīšanai³.

Latvijā tautas skaitīšanas notika 1920., 1925., 1930. un 1935. gadā. 1943. gadā vācu okupācijas laikā tika veikta tautas skaitīšana, kuras rezultāti mūsdienās netiek atzīti par oficiālu statistiku. Uzzināt vairāk par tautas skaitīšanas vēsturi var sadaļā "[Tautas un mājokļu skaitīšanas vēsture Latvijā](#)".

Pēc Otrā pasaules kara Baltijas valstīs, tāpat kā pārējās valstīs, kas bija iekļautas PSRS sastāvā, tautas skaitīšanas notika 1959., 1970., 1979. un 1989. gadā. Dati galvenokārt tika lietoti plānošanas mērķiem, un tie nebija pieejami iedzīvotājiem un vispārējās lietošanas publikācijās (it sevišķi 1979. gada tautas skaitīšanas dati).

Pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas ir notikušas divas tautas skaitīšanas – 2000. un 2011. gadā.

2011. gadā Eiropas Savienībā tautas skaitīšana bija pagrieziena punkts, jo pirmo reizi Eiropas tiesību aktos tika detalizēti definēts saskaņots datu kopums, kas ES valstīm jāapkopo, veicot tautas skaitīšanu. Pēc 2011. gada tautas skaitīšanas Eiropas statistikas sistēmas varēja piedāvāt politikas veidotājiem, pētniekiem, uzņēmumiem un sabiedrībai starptautiski salīdzināmu informāciju, kā arī spēja nodrošināt iespēju datu tabulās veidot dažādus mainīgos lielumus un precīzi raksturot sociālekonomiskos, teritoriālos, ekonomiskos u.c. rādītājus.

¹ *Census*. [tiešsaiste]. [Skatīts 01.11.2020]. Pieejams: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Census>

² *The Census - Historical Perspective*. [tiešsaiste]. [Skatīts 01.11.2020.]. Pieejams: <https://www.cbs.gov.il/en/Surveys/Pages/The-Census-Historical-Perspective.aspx>

³ *Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses. Revision 2*.(2008). Preface. New York: United Nations. Pieejams: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Principles_and_Recommendations/Population-and-Housing-Censuses/Series_M67Rev2-E.pdf